

наприклад: відвідати з ними музеї, галереї образів, вистави народного мистецтва, імпрези, влаштувати прогулянки для ознайомлення дітей з географією країни, в якій живуть” [1].

Але головне, щоб у цих умовах збереглися в родині народні традиції, свята, обряди, звичаї, які необхідні для формування відповідального ставлення до рідної країни. За тих умов рідний дім стає для дитини “родинною академією”, в якій “батько разом із своїми синами чи доньками веде дискусії на всякі актуальні теми”. У такій атмосфері “наступає щира виміна поглядів і думок, які батько своїм тактовним поступуванням може звернути на добрий шлях, або скріпити, якщо вони позитивні”. А коли батько в душі своїй задоволений вихованням дітей і діти бачать його щирість і любов до них, тоді вони відчують “благодать” родинного дому і задоволені своїм дитинством навіть далеко від батьківщини. “Інакше виглядала б сьогоднішня молодь, якби батько пізнав і зрозумів свою виховну роль в родині”, – переконувала батьків І. Петрів [1].

Таким чином, у поглядах В.Сухомлинського й І. Петрів на родинне виховання відбилися як об’єктивні потреби української спільноти, так і глибока педагогічна ерудиція та національно-громадянська їх позиція, що обумовлювалося необхідністю збереження національної самоідентифікації підростаючих поколінь українців, спрямовувалося на виховання молоді в дусі народних традицій тощо. У цьому процесі педагоги відводили вирішальну роль сім’ї – матері та батькові, що знайшло відображення у їх працях.

Отже, від того, наскільки широка сфера духовного життя вихованців, залежить дієвість двох основ виховання – переконання і практичного привчання. Майстерність виховання, за словами В.О.Сухомлинського, включає: власні вчинки, спонукання до активного виявлення думки і почуття, критичне ставлення до власних зусиль і до їх наслідків, спонукання до вольової діяльності, усвідомлення власної моральної гідності. Специфіка процесу духовно-морального виховання зумовлює ідейну спрямованість виховання загалом, а висока мораль людини розкривається насамперед у праці, творчості, єдності свідомості й поведінки, що сприяє активному духовному життю, постійному виявленню розуму, почуттів і волі в діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виховна Пораддя // Вільне слово (Канада). – 1963. – 26 січ. – С. 8.
2. Петрів І. За душу дитини. – Малін: Накл. укр. вид. в Бельгії К. Мулькевич, 1949. – 39 с.
3. Петрів І. Розсіпані діалоги // Наша мета (Канада). – 1962. – 15 груд. – С. 3.
4. Петрів І. Явище нової асиміляції української молоді в Канаді // Промінь (Канада). – 1961. – С. 4-6.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. – Т. 2. – К., 1976. – 669 с.

УДК 378.013

А.А. Тимченко

НАУКОВИЙ ТА МІЖСОБИСТІСНИЙ АСПЕКТ СПІВПРАЦІ ДВОХ УЧЕНИХ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ТА М.М.ГРИЩЕНКА

У статті розкривається донині невідома сторінка дружби і тісної співпраці двох видатних українських педагогів В.О.Сухомлинського та М.М.Грищенка.

The article reveals unknown aspects of scientific and interpersonal cooperation between two outstanding Ukrainian teachers V.Suchomlynsky and M.Gryshchenko.

В умовах вдосконалення освіти, орієнтованої на суспільний розвиток, необхідно звертатися до історичного минулого Батьківщини. Розвиток майбутнього, перед усім, залежить від історичного базису, який так чи по іншому, скеровує прийдешні покоління в руслі еволюції навчання і буття. Тому буде доречним звернути увагу на співпрацю двох

Великих постатей ХХ століття – Василя Олександровича Сухомлинського та Микити Миновича Грищенка. Ці двоє заслужених діячів зробили чи не найбільший внесок у розвиток сучасної педагогіки, проте про них самих ми знаємо не багато.

Мета нашої статті – розкрити співпрацю та дружбу двох видатних педагогів ХХ століття В.О.Сухомлинського та М.М.Грищенка.

Аналізуючи життєвий і творчий шлях цих двох педагогів, слід сказати, що у їхньому житті є багато спільного. Народилися у селянських родинах: В.О.Сухомлинський 28 вересня 1918 року на Кіровоградщині, а М.М.Грищенко 27 вересня 1900 р. на Київщині, у селі Трушки, Білоцерківського повіту. Їхні долі перетнулися у Києві. Оскільки понад 30 років професор М.М.Грищенко очолював кафедру педагогіки Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка [8], до нього зверталось багато аспірантів, учителів, науковців з усіх куточків України, Росії, Грузії, Азейбарджану. Учений понад 50 років працював у системі народної освіти, досліджував історію становлення й розвитку школи та педагогічної науки в Україні. Його фундаментальні праці присвячені історико-педагогічним проблемам, питанням загальної педагогіки, методики викладання історії педагогіки вищої школи та спеціальної педагогіки. Ці роботи сприяли прогресу тогочасної педагогіки, оскільки дослідження робіт такого характеру розвивали цю науку всебічно і робили її більш українізованою.

Серед учнів М.М. Грищенка – декілька поколінь учителів шкіл, викладачів ВНЗ і технікумів, журналісти, письменники, науковці, здобувачі. Кому випало скуштувати хліба наукового консультанта чи наукового керівника здобувачів, той добре знає, наскільки це важлива, виснажлива, нерідко не вдячна, хоч і вкрай потрібна науці, робота, скільки часу, фізичних сил та енергії вимагає, скільки сил віднімає від власної творчості. В одному з листів В.О.Сухомлинський йому писав: “Посилаю Вам на спогад мою книгу, що вийшла з друку. Дарую Вам цю книгу як учителеві й наставникові. Я ніколи не забуду розмов з Вами, ваших добрих порад, Вашого людяного, доброзичливого ставлення до мене” [230, ар. 1-3.]. З учнями Вчитель підтримував тісні зв’язки, завжди знаходив час для зустрічі, листування, нікому не відмовляв у пораді, підтримці. Аспіранти і студенти вченого були його частими гостями. Але з В.О.Сухомлинським були особливі дружні стосунки. Довгі роки їх єднала міцна і зворушлива дружба. У невимушених наукових бесідах вони збагачувалися новими знаннями та теоретичними думками. “Дорогий Микито Миновичу – писав 14 червня 1969 року В.О.Сухомлинський, – від щирого серця поздоровляю Вас із присвоєнням почесного звання Заслуженого діяча науки Української РСР. Радістю й гордістю сповнене моє серце за Вас, видатного вченого нашого. Бажаю Вам великих успіхів у творчій справі, доброго Вам здоров’я” [4].

З 1961 року М.М.Грищенко починає кураторську роботу над працями В.О.Сухомлинського. Перший відгук на дисертацію “Директор – керівник навчально-виховного процесу” мав ґрунтовну наукову думку, Микита Минович помітив основні ідеї роботи, зазначив його високий науково-теоретичний рівень дослідження, тим самим дав позитивну оцінку Василю Олександровичу, як науковцю-товаришеві [1: 2].

Широка ерудиція М.М.Грищенка, що реалізовувалася у його наукових працях, вражала Василя Олександровича і він довірив Микиті Миновичу рецензувати свою книгу, в майбутньому – шедевр педагогічної спадщини «Серце віддаю дітям». Вчений, у свою чергу, помітив нетрадиційність форм, методів і прийомів в процесі виховання, якими користується В.О.Сухомлинський, підкреслив, що сторінки книги пронизані великою любов’ю та повагою до особистості дитини. Микита Минович зазначав: “Поважати дитину по-Сухомлинському, значить вірити в його сили, ставити перед ним все більш важчі завдання, розвивати самостійність і активність, гартувати волю і характер, постійно підвищувати вимогливість до неї” [1: 2]. Засвідчив Микита Минович і низку позитивних аспектів важливості книги: “Цінність книги полягає у тому, що у ній багато особистих прикладів, пошуки, роздуми, та досвід вчителя сільської середньої школи, якою він керував багато років”. Розділи він вбачав неординарними, креативними, які “не мають в собі прямої методологічної направленості” [1: 2].

До всіх робіт Василя Олександровича, Микита Минович відносився позитивно, давав гарну кваліфіковану оцінку актуальності, проблематиці та окремим аспектам досліджень видатного педагога. 26 грудня 1962 року вчений виступав на засіданні кафедри вищої та середньої школи Київського університету ім.Т.Г.Шевченка з тим, щоб В.О.Сухомлинському присудили звання доктора педагогічних наук [6].

Професор М.М.Грищенко, як куратор і добрий товариш відстоював перед атестаційною комісією право В.О.Сухомлинського на докторське звання, мотивуючи це тим, що Василь Олександрович – заслужений педагог, директор Павлишської школи понад 22 років, який більшу частину свого життя віддав, виховуючи підростаючі покоління.

В.О.Сухомлинський високо цінував, з глибокою повагою та любов'ю ставився до мудрого вченого, люблячого вчителя, уважного й терпеливого наставника. У своєму листі він писав до М.М.Грищенка: "...У мене до Вас велике прохання. Закінчую роботу над рукописом "Как воспитать настоящего человека" Чи не могли б Ви подивитися на цей рукопис?" В.О.Сухомлинський високо цінував його людяність, добропорядність та інтелігентність. Посилаючи книгу "Павлиська школа" Василь Олександрович писав: "Дорогому, незабутньому Микиті Миновичу Грищенку на знак нашої багаторічної дружби. З глибокою повагою" [7].

Довгі роки спілкування, співбесід та спільні мрії науковців щодо подальшого розвитку педагогіки, поєднували їх, кращих товаришів на віки. Після смерті В.О.Сухомлинського Микита Минович, не шкодуючи сил і часу, пропагував ідеї свого товариша, вчив любити дітей, як любив їх великий педагог. Він продовжував підтримувати постійні контакти з Павлиською школою імені В.О.Сухомлинського.

2 вересня 1970 року перестало битися серце В.О. Сухомлинського, а 15 листопада 1987 року помер Микита Минович, признаний в народі Вчителем вчителів. Проте Янголи-просвітителі житимуть в наших серцях і в пам'яті тих, чиє життя пройшло під іменами Вчитель, Совість та Людяність. Ми, прийдешнє покоління, створимо вічний пам'ятник Людям і Великим вченим ХХ століття Микиті Миновичу Грищенку та Василю Олександровичу Сухомлинському за їх неоціненний внесок у розвиток педагогіки, школи та дитячої душі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відгук від 18 січня 1955 р. М.М.Грищенка на кандидатську дисертацію В.О.Сухомлинського. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 5.
2. Відгук від 29 травня 1974 р. М.М.Грищенка на книгу В.О.Сухомлинського "Серце віддаю дітям", представлену на здобуття Державної премії Української РСР. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 13.
3. Вітальні телеграми та листи М.М.Грищенку з приводу ювілейних та урочистих дат за 1960-1975 рр. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 71. – Арк. 72, 74, 75, 127.
4. Вітальні телеграми М.М.Грищенку з нагоди присудження йому звання заслуженого діяча науки УРСР за 1969 р. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 73. – Арк. 42.
5. Документи про діяльність М.М.Грищенка у складі науково-методичної ради з координації. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 24. – Арк. 23.
6. Документи про діяльність М.М.Грищенка у складі наукової ради з проблем вищої педагогічної освіти при Президіумі АПН СРСР, науково-методичної ради з педагогіки вищої школи атестаційної комісії Міністерства вищої і середньої освіти СРСР. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 33.
7. Листи В.О.Сухомлинського М.М.Грищенку за 1963-1969 рр. – Держ. архів м. Києва. – Ф. р.-1536. – Оп. 1. – Спр. 68. – Арк. 3.
8. Майборода В.К. М.М.Грищенко – вчений, педагог, організатор народної освіти України // Вісн. Української Академії державного управління при Президентові України. – 2000. – № 2. – С. 287-293.